

SN andorf ovosti

BA iblioteka dventure

42 broj 021

Sandorf

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republika
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

GODINA
ČITANJA
2021

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

mahir guven

prevela nataša medved

dva brata

sandorf • adventure

prix goncourt
za debitantski roman

intervju vodila Ružica Aščić

IMM

mahir Guven: Da je Francuska Tatooine u svijetu Ratova zvijezda, trebali bismo Yodu, a ne Anakina

Mahir Guven: *Dva brata*

Prijevod s francuskoga: Nataša Medved

Sandorf / 231 stranica / 135 kn / 2020.

Prix Goncourt za debitantski roman

Hipnotična, grozničava ispovijest o dva brata, Francuza, muslimana, 2018. godine osvojila je prestižnu nagradu Goncourt za debitantski roman. Pobjednik koji je ambiciozno ispisao ove retke zove se Mahir Guven (1986.), još uvijek relativno mlad pisac, Francuz koji je u Francuskoj rođen kao osoba bez državljanstva. Pitanje drugosti središnje je pitanje romana "Dva brata", kao i manjak životnih prilika, osuđenost na propast prije nego je i stigla vaša prilika. Guven je ovaj roman, kako napominje, pisao u "hladnom gnjevu", nakon što se u Francuskoj dogodio masakr u Bataclanu. Od vjerskog fanatizma ne okreće glavu, nego ga gleda ravno u oči, kazujući svakim retkom koliko ga sve to pogađa i ljuti. U središte svoje radnje smješta dva brata, od oca Sirijca i majke Francuskinje. Stariji vozi taksi, puši marihuanu i nisu mu strani sitni

kriminalni poslovi, a mladi je sređen i radi u bolnici kao medicinski tehničar. No upravo će taj sređeni mladi brat postati zainteresiran za odlazak u rat u Siriji i pridružiti se ISIL-u. Najprije iz altruistične želje da pomaže, a kasnije, kad shvati što je taj rat, ni sam neće znati zašto je otišao. S obzirom na to da su dvojici braće roditelji bili sekularni, osobito otac Sirijac, Guven pokušava približiti kako se kod dječaka rodio interes za religijom, i kako ih je naposljetku prema njihovim izborima pogurao težak život u predgrađu. Guven je dobio državljanstvo u dobi trinaest godina, studirao je na Université d'Angers, na pariškom sveučilištu Sorbonne i na Université Paris-Sud 11. Trenutno radi kao urednik književnog časopisa America.

Roman "Dva brata" je debitantski i za njega ste dobili nagradu Goncourt za debitantski roman. Nakon što ste na sebe privukli toliko pozornosti u Francuskoj i inozemstvu, imate li određena očekivanja od sebe po pitanju sljedeće knjige? Osobito, jer se doima da ste u ovu unijeli tako velik dio sebe. Negdje je pisalo da planirate pisati o tome kako je to biti ženom u muškom svijetu, no zašto ste to izabrali za temu?

Mislim da sad imam neka očekivanja od sebe. Izgubio sam slobodu da me nitko ne vidi, nije tako jednostavno razumjeti kako živjeti s ovom novom titulom koju donosi Goncourt za debitantski roman. No, ustvari, dubinski sam sretan što sam naučio kako napisati knjigu i znati se nositi

s tim osjećajem. Pozdravljam život svaki dan. S druge strane, odrastao sam s mentalitetom siromašnih ljudi, uvijek pokušavam učiniti svakoga, a osobite one koji su moćni, sretnima. Nije jednostavno naučiti kako biti potpuno oslobođen očekivanja. Tijekom pisanja "Dva brata", pomogao mi je hladni gnjev. Što se tiče sljedeće knjige, to će biti vrlo dugačak projekt koji će se sastojati od tri knjige, a jedna od njih je o čovjeku koji se probudio u svijetu kojeg vode žene. Zašto to pišem, ne znam.

Vaša biografija kaže da ste rođeni kao dijete bez domovine, od majke Turkinje i oca iračkog Kurda. Kad ste se počeli osjećati kao Francuz? Je li to bilo kad ste napokon dobili francusko državljanstvo ili kasnije, kad ste napokon mogli razumjeti svoju poziciju u društvu? Također ste godinu dana živjeli u Turskoj, gdje ste se, po vašim riječima, osjećali "vrlo, vrlo francuski".

Ne znam kad. Tijekom moga djetinjstva bili smo samo obitelj s pričom, kao što svaka obitelj ima svoju priču. Možda sam počeo shvaćati da smo drugačiji, ne znam koju bih drugu riječ upotrijebio, tijekom viših razreda osnovne škole. No u isto vrijeme, osjećao sam se sve više i više kao Francuz. Ne sjećam se točno kad, bio je to dugačak proces. Nisam se probudio jedan dan s ovim osjećajem da sam netko drugi. Tijekom godine dana koju sam proveo u Turskoj, osjećao sam se vrlo francuski. Osobito po pitanju muško-ženskih odnosa.

Usporedbi s dvojicom braće, kako je imigrantsko iskustvo vaših roditelja definiralo vašu životnu perspektivu? Je li bilo trenutaka u vašem životu kad ste se osjećali ljutito ili izdano?

Prijatelju moj, nije jednostavno na to odgovoriti. Bili smo različiti, s pričom koja nije zajednička, s drugačijim korijenima, u zemlji koja se pretvarala da ima najsuperiorniju kulturu na svijetu. Ne znam jesu li granice pomogle u očuvanju nacija i država, no u dugoročno, svaka zemlja treba novu djecu, nove energije i ideje. Imigranti iz cijeloga svijeta pomogli su sagraditi SAD, koji je pokretan europskim misaonim sklopom. Osjećao sam ljutnju u vrijeme kad sam studirao. Nitko nam nije rekao ranije da postoji najviša škola, jer su međusobno razmišljali da ne možemo uspjeti na takvim školama. U stvarnosti je problem više društveni, nego etnički. U posljednjim zakucima nalaze se siromašni nekoga društva. Prije smo govorili da siromašni sačinjavaju radničku klasu, no sada je ime siromašnih "muslimani, crnci, imigranti".

Rekli ste da vas je Travis Bickle iz "Taksista" inspirirao da stvorite glavnog lika svoga romana, Azada, vozača taksija i hašomana. Bickle je ultimativni otpadnik od društva, što je i vaš protagonist. Što vas je inspiriralo na to da stvorite drugog protagonista, mlađeg brata Hakima, koji se naposljetku priključuje ISIL-u?

Jer sam želio napisati bolju priču i mislim da je moja bolja. Netko me je jednom savjetovao: "Budi bolji od svoga oca". Pokušao sam napraviti nešto bolje od onoga što je napravio jedan od mojih uzora.

Bliski Istok oduvijek je jedno od turbulentnijih područja na Zemlji, no u proteklih deset godina potpuno je destabiliziran. Prije 2011. godine, tko god je putovao u Siriju, rekao je da je to zemlja s najljubaznijim ljudima na svijetu, no mnogi od tih ljudi danas su izbjeglice. Kad razmišljate o ovom ratu, koji je izazvao ogroman kaos, kako ga sebi objašnjavate? Zašto je do njega došlo?

Možda je Mediteransko more otrov? Oko njega, svi vole rat. Rat je uništio našu prošlost, sadašnjost i budućnost. Rat je glupa ideja kojom se donosi demokracija u zemlju. Sirijski rat se mogao izbjeći, no možda je Sirija zaglavljena u novom hladnom ratu između Rusije i NATO-a.

Vaš roman daje jasnu sliku toga kako je to danas biti musliman u francuskom društvu, osobito nakon Bataclana, ali i dekapitacije učitelja Samuela Patyja, što je čin koji je sablaznio cijelu Europu. Što vam se čini, kako društvo kreće naprijed nakon takvih događaja? Kako se oporavlja od toga?

Društvo traži vijesti i činjenice kojima će potvrditi svoje strahove. U Francuskoj, više ljudi svake godine umre od posljedica nesretnih slučajeva, no pažnja je usmjerena na siromašne milijune muslimana i opasnost koju predstavljaju, a koja nije stvarna. Teroristi nisu dio muslimanskih zajednica, oni su zombiji i kriminalci koji pronalaze opravdanja da ubijaju ljude.

Današnje društvo ne ide u pravom smjeru. Umoran sam od starog rata između potomaka doseljenika i koloniziranih. Njihova sjećanja se sukobljavaju svaki dan. Poznato sjećanje je ono o kolonizaciji, nepoznato sjećanje je ona vrlo dugačka suprotnost između muslimanskog svijeta i katoličkog svijeta. To je jebeno staromodno, no teško je sagraditi naciju kao u Winnyju i Poohu. Moramo zaboraviti na prošlost te misliti kako ćemo sagraditi budućnost. U prošlosti, u Francuskoj je netko možda i imao san izgraditi društvo kohezije. Po mome mišljenju, to funkcionira. No neki glupi dečki samo traže probleme i izvikuju ih.

Macron je objavio rat radikalnom islamu, no ne tako davno žuti prsluci marširali su ulicama francuskih gradova tražeći veća prava radništvu. Je li Macron učinio išta da poboljša poziciju radničke klase u Francuskoj?

Macron je briljantan, no nažalost neiskusan da bi vodio zemlju. Nikad prije nije bio gradonačelnik ili zamjenik. On o vodstvu uči iz knjiga.

S ovom novom modom mladih čelnika u start-up ekonomiji, on je izgledao kao tip koji će preuzeti kormilo start-up Francuske. Politika je danas manje popularna nego start-upovi. No naša zemlja je stara tvornica, sa starim radnicima, i treba stare tajkune politike. Da je Francuska Tatooine u svijetu Ratova zvijezda, trebali bismo Yodu, a ne Anakina. Možda ne poznaje zemlju. No nije usamljen u tome. Francuska je prevelika da bi bila centralizirana. Francuska je čudo, jedna zemlja u kojoj je toliko različitih kultura, geografije i utjecaja pod istom zastavom. Francuska je samo francuska zbog francuskog jezika, Pariza, ministarstva za poreze i Luja VI.

Pripovijedate emotivno tešku priču, no zadržavate humor. Može li humor biti jedan od načina kojim je se moguće boriti protiv siromaštva i diskriminacije? Pronalazite li zadovoljstvo u tome?

Kako bi se borili protiv diskriminacije, morate povećati plaće, sagraditi škole i dati novac i njima i profesorima, ulagati u kulturu, ukloniti geta i pričekati 30 godina.

Čitajući Didiera Eribona i Edouarda Louisa, mnogi ljudi, a osobito strani čitatelji, počeli su shvaćati koliko su velike klasne razlike u Francuskoj. Svi zamišljamo Pariz kao grad mogućnosti i raznolikih kulturnih utjecaja, no biste li rekli da ruralni i prigradski predjeli kazuju drugačiju priču?

Francuska je vrlo centralizirana. Većina prilika nalazi se u pariškom području. Najteže je kad dolazite iz ruralnih područja i kad ste siromašni. Ne znate nikoga, nitko vam se ne obraća (nema ruralnih glasova) i vrlo ste daleko od glavnog grada. No, ako imate velike snove, morate ići u Pariz.

Me slažem se s opisom siromašnih Eribona i Louisa. U njihovim glavama, sretan si ako si pripadnik buržoazije, a u isto vrijeme kritiziraju buržoaziju. Društvo je ekonomski hijerarhizirano te je napravljena hijerarhija sreće pomoću novca. Ako razmišljate o sreći, ne mislim da su bijeli ovratnici iz Pariza sretniji od ljudi od onih koji žive pored mora. Biti bogat znači biti pod stresom. Bio sam sretniji kad sam bio siromašan, sa svojom obitelji. Nismo razmišljali što ljudi govore o tome što smo radili. Bili smo slobodniji. Svijet buržoazije je svijet ljudi koji sve druge čine ljubomornima.

Urednik ste u književnom časopisu pod nazivom "America", a čini se da ste zaljubljenik u američki način pričanja priča. Što vas toliko privlači američkoj književnoj tradiciji?

Zato što je u mojoj zemlji većina pisaca više zainteresirana za to da napiše knjigu, a manje dobru priču.

Više od 70 tisuća ljudi umrlo je u Francuskoj od koronavirusa, a svaki dan se pojavi oko 27 tisuća novih slučajeva zaraze. Što mislite kako će ova pandemija utjecati na ljude dugoročnije?

Žao mi je, moj prijatelju, volim stvari kad sam napušten. Sad sam napušten, a pitali ste teško pitanje. To je katastrofa. Me vjerujem u Boga, no pomogao mi je s nekoliko stvari, stoga pričekajmo i vidimo. Dugoročno, moramo samo razgovarati sa svojom djecom da bismo razumjeli. Svijet maski i medicinskog straha možda? Veliki bankrot?

Roman o zacjeljivanju, pronalasku smisla postojanja pojedinca u ovom izranjavanom i apsurdnom svijetu
Viktorija Božina

Auður Ava Ólafsdóttir: Hotel Tišina
Prijevod s islandskoga: Tatjana Latinović
Sandorf / 165 stranica / 135 kn / 2020.

Koliko je dovoljno da bi se čovjekovo postojanje samom čovjeku činilo smislenim? To je pitanje kojim se bavi islandska autorica Auður Ava Ólafsdóttir u svom petom romanu Hotel Tišina (s islandskoga prevela Tatjana Latinović).

Jónas Ebeneser je čovjek koji je odlučio počiniti samoubojstvo. Svi njegovi čvrsti oslonci su nestali kad je prešao četrdesetu. Više nema brak, njegova dvadesetšestogodišnja kći nije njegova biološka kći, njegova voljena majka čiji je razum preuzeo Alzheimer živi u staračkom domu, a Svanur, jedini muškarac koji se s njim rado druži, nije osoba za druženje koju bi Jónas inače sam odabrao. Praktičan i skroman po naravi, Jónas odlučuje da se ipak neće ubiti puškom jer ne želi

auður ava ólafsdóttir

hotel tišina

sandorf • adventure

prevela tatjana latinović

ostaviti nered iza sebe, nered koji bi njegova kći trebala čistiti. Zato rezervira sobu u Hotelu Tišina u nedavno ratom razorenoj državi, a na put nosi stare dnevnikе koje je vodio kao dvadesetogodišnjak i bušilicu s nešto alata kako bi vlastito smaknuće uspješno obavio.

Autorica dijeli roman na dva dijela: Tijelo i Ožiljci. Tijelo i tjelesnost su teme o kojima u književnosti pretežito progovara ju autorice, koristeći pritom ženske likove. Stavljajući muškarca u središte zbivanja, Auður Ava Ólafsdóttir dokazuje da su tijelo i tjelesnost univerzalne teme. Jónas nije samo muškarac koji je izgubljen u kontekstu svog života, već je i muškarac koji je izgubio vezu sa sobom, svojom duhovnom i svojom tjelesnom stranom. Gledajući svoj odraz u ogledalu, on kaže: "S jedne strane sam ja, a s druge strane moje tijelo. Jedno drugom nepoznati." Čitajući svoje dnevnikе čijim citatima se presijeca roman, što na trenutke djeluje kaotično, Jónas se ne može sjetiti ni što je mislio ni na koga je mislio kad je opisivao različite događaje.

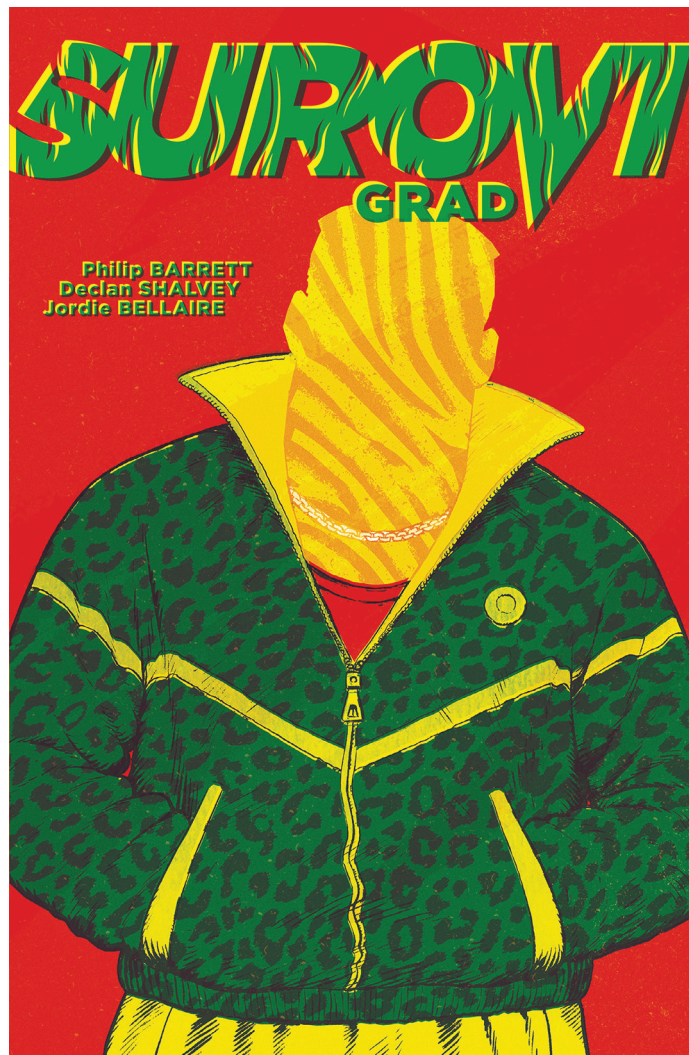
Dolaskom u državu u kojoj i ljudima i životinjama već na prvi pogled nešto nedostaje i u kojoj je cijela jedna generacija muškaraca izbrisana, oko Jónasa se otvara niz problema koje se osjeća pozvanim riješiti. Od čovjeka kojem se činilo da nikome nije potreban, u bezimenoj državi, Jónas postaje čovjek kojeg svatko treba za nešto; za pokvarene tuševe, začepljene cijevi, vrata i kvake ormara, razbijene prozore... Popravljajući stvari,

Jónas unosi smisao u svoje postojanje. On je onaj čiji su ožiljci nebitniji, on je onaj koji konačno ima svrhu. Od onoga tko rijetko govori i odgovara, on postaje osoba koja konačno osjeća da ima nešto reći. Hotel Tišina je zapravo metafora samog Jónasa Ebenesera: zapušteni prostor u devastiranom okružju čije sobe nakon popravaka dobivaju prve rezervacije.

Premda autorica ne imenuje državu u kojoj se nalazi Hotel Tišina, takvih država, nažalost, imamo u novijoj povijesti na izbor. Kritiku takva užasa autorica uglavnom stavlja u usta onih koji su ga proživjeli. Ironičnim izjavama prikazuje apsurd rata i poslijeratnog stanja: "Iste firme proizvode oružje, unajmljuju plaćenike i onda poslije rata rade na obnovi. Sad ti isti tipovi grade ovdje tvornice lijekova i ljekarne. Pitaju boli li ljude glava i prodaju im aspirine. Kažu, nema razloga da ikog išta boli."

Iako sama tema samoubojstva nije ni najmanje humoristična, humor je spretno uvučen u teške misli i situacije. Zbog toga je roman Hotel Tišina ponajviše roman o zacjeljivanju, pronalasku smisla postojanja pojedinca u ovom izranjavanom i često apsurdnom svijetu.

SR

okantan portret irske provincije 90ih u stripu užica Aščić

Philip Barrett, Declan Shalvey,
Jordie Bellaire: Surovi grad
Prijevod s engleskoga: Ivan Sršen
Sandorf / 118 stranica / 120 kn / 2020.

U izdanju Sandorfa, na domaće tržište stigao je "Surovi grad" ("Savage Town"), strip kojeg potpisuju tri autora, većim dijelom utemeljen na stvarnim događajima. "Surovi grad" u fokusu ima Jimmyja Savagea, šefa manje bande u gradu Limericku u Irskoj. No Jimmyjeva banda su male ribe u krimi miljeu, u odnosu na druge dvije velike bande, koje su moćnije, bolje organizirane i dobivaju veći dio kolača u svojoj trgovini drogama. Međutim, Jimmy želi biti veliki igrač i podmuklim će zaokretom preveslati obje velike bande, kako bi postao glavni igrač u gradu. Najveća vrijednost stripa je jezik, prljavi, ulični, politički nekorektan žargon, na hrvatski preveden tako da vjerno prenosi tu uličarsku neotesanost. S prijevodom ga je jednostavno pratiti, iako su se mnogi čitatelji iz SAD-a žalili da teško

razumiju irski dijalekt. Ako niste dovoljno oprezni kao čitatelj, lako vam mogu iskliznuti svi ovi likovi, jer jednostavno previše nalikuju jedan na drugoga, i jer ih ima puno, od sporednih, do glavnih igrača. I događa se puno toga što je rezultat nečega što nije objašnjeno, a što bi čitatelj trebao iščitati između redova, dok radnja munjevito napreduje naprijed. Ponekad je teško razumjeti tko radi za koga, tko je kome prijatelj i saveznik, a tko kome neprijatelj. U jednom trenutku dođe do ubojstva jednog člana bande, no ostaje pomalo nejasno je li ubijen, jer se odnekud kasnije pojavi sličan tip. Što zapravo nije kritika, jer i u stvarnosti su mafijaši u jednom trenutku drugima bili saveznici, da bi im za koju godinu postali zakleti neprijatelji.

Unatoč tome što je politički nekorrektnan, "Surovi grad" prikazuje stvaran svijet, stvarne ljude, koji žive onako kako mogu, čak i kad se nalaze s druge strane zakona. Jedna od stvari koja je uočljiva, a o kojoj je i pisac govorio, je ta da su kriminalci prikazani s humanom crtom. Da su, štoviše, dopadljivi. Jer je jasno da nisu rođeni takvi, nego da su ih okolnosti napravile takvima. Autor ne niječe njihovu odgovornost, čak ih ne propušta nazivati šljamom, no ključan je političko-društveni moment koji ih je iz revolta učinio takvima. Tu je Blackie, crnac kojeg svi vole i kojeg banda prihvaća kao jednog od sebe, ističući tu njegovu jedinu razliku, boju kože, no u tom prihvaćanju ne krije se rasizam, nego iskrenost i jednostavnost u njihovom poimanju stvarnosti. Glavni lik Jimmy Savage pripadnik je jedine irske

autohtone nacionalne manjine – Putnika (Travellersa). Baš kao i Romi, i Putnici žive nomadskim životom, rjeđe se obrazuju, češće obolijevaju te su odvojeni i uglavnom stigmatizirani od strane opće populacije. U jednom istraživanju je došlo do spoznaje da se Putnici, unatoč tome što su autohtoni narod, od Iraca po genetskom kodu razlikuju jednako kao i Španjolci, što ih čini specifičnom skupinom u irskom narodu, iako ih Irska danas broji tek 31 tisuću. U "Surovom gradu" vidimo Jimmyja kao dječaka kako svome prijatelju Frankieju, na upit gdje živi, pokazuje kontejnersko naselje na rubu grada. No Jimmy se uspijeva aklimatizirati, ima suprugu i dvoje djece i zapravo vodi život čistokrvnog Irca. Ilustrator i pisac Declan Shalvey kazao je da je želio prikazati kako će u

Irskoj crna osoba prije biti prihvaćena u društvu od Putnika, i kako su Putnici, unatoč tome što gotovo uopće više ne putuju zemljom u karavanama, izrazito stigmatizirani. Stoga je za Jimmyja jedini način da uspije u životu taj da sakrije svoje porijeklo, da se pretvara da je nešto što nije kako bi ga društvo prihvatilo. No ovo je samo usputna priča. "Surovi grad" bavi se kriminalom u Irskoj, no i posebnoj klimi koja je prevladavala u zemlji početkom milenija, kad se Irska, tradicionalno siromašna zemlja, našla na početku ekonomskog uspona. "Bio sam student umjetnosti u Limericku u to vrijeme, tako da sam bio upoznat s puno stvari koje su se događale. Završile bi na vijestima. Sjećam se da je tip koji se zvao Eddie Ryan ubijen u pucnjavi u pubu preko puta ceste gdje je nekolicina mojih prijatelja živjela. To se događalo oko nas, no nismo to razumjeli, znate", kazao je u jednom intervjuu Shalvey. Limerick je treći grad po veličini u Irskoj, poznat po dugotrajnim mafijaškim sukobima, zbog čega je dobio nadimak Stab City. Upravo je Eddie Ryan bio plaćeni ubojica uposlen kod najmoćnije mafijaške obitelji 90-ih, Keaneovih, koji su gradili narko carstvo. Kasnije je Ryan stvorio svoj klan, koji je bio konkurentan Keaneovima koje su predvodili Christy Keane i Kieran Keane, i to prvenstveno zato što su braća zarađivala puno više novca od Ryana. U jednom trenutku je Ryan htio ubiti Christyja Keanea, ali ga je izdao pištolj, stoga je za odmazdu njega ubio klan Keane. Ranijih 2000-ih se pojavila banda McCarthy-Dundon, koja je najprije bila suučesnik bandama Keaneovih i Ryanovih, no u međuvremenu se odmetnula,

tražeći svoje mjesto u gradu. Upravo su oni ubili Kierana Keanea 2003. godine. U cijelom tom sukobu, kojeg su irski mediji tada popratili senzacionalistički, kako danas prate sukobe između kartela Kinhan i bande Hutch, ubijeno je 20 osoba, a uhićeno 100, među njima i Christy Keane. Iako su poštteni irski građani na sve to gledali s određenom vrstom zgroženosti, ali i indiferencije jer su se neki mafijaši koji nemaju veze s njima ubijali, nije bila rijetkost da bi u svojim obračunima ustrijelili nekoga tko bi tek izgledao kao mafijaš iz drugog klana, dok je ustvari bio nevini prolaznik. Prema toj trećoj bandi najvjerojatnije je stvoren lik Jimmyja Savagea, koji se izdiže kao autsajder i lukavštinom okončava dominaciju velikih bandi. "Nije tako trebalo biti u početku, no mislim da je 'Surovi grad' knjiga radničke klase. Odrastao sam tamo, tako da sam živio životom radničke klase. Imam radničku pozadinu, i iako sam školovanjem dospio do srednje klase, jasno se sjećam da sam bio dijete na tim šugavim ulicama. A zbog toga što sam živio u Limericku, svi koje poznajem iz Limericka su također svjesni njegovih šugavih dijelova." Mnogi Irci nisu bili sretni Shalveyevim portretiranjem Limericka, otkazavši mu čak prvotne pozive na gostovanja, no "Surovi grad", unatoč tome što traži pažljivog čitatelja, nudi sirov i pomalo šokantan portret irske provincije.

KR

ratke priče koje seciraju psi-
hu malih ljudi zaokupljenih
sumnjama   užica Aščić

Daine Opolskaitė: Piramide dana
Prijevod s litavskoga: Julija Gulbinovič
Sandorf / 212 stranica / 135 kn / 2020.
Nagrada EU za književnost

Kako se radi o zemlji s manje od 3 milijuna stanovnika, litavska književnost u nezavidnijoj je poziciji od hrvatske. Zbirka kratkih priča "Piramide dana" autorice Daine Opolskaitė (1979.) nagrađena je 2019. godine Europskom nagradom za književnost, a nedavno je u izdanju Sandorfa osvanuo prijevod na hrvatski, kojeg potpisuje Julija Gulbinovič. Nagradu svake godine dobije više od deset autora, dok se zemlje dobitnice rotiraju, što možda i nije loše jer u fokus dolazi veći broj knjiga koje potom dobivaju jedinstvenu priliku da ih se prevede na druge europske jezike. Otud zapravo i toliki broj naslova srednjoeuropske i istočnoeuropske književnosti na našem tržištu u posljednjih desetak godina. Kad bismo u hrvatskom jeziku tražili

pandan "Piramidama dana", bila bi to nedavno objavljena zbirka visokokvalitetne beletristike "Odstraniti životinju" Slađane Bukovac, koja na jednak način secira svakodnevicu i psihi malih ljudi zaokupljenih svojim životnim putanjama, sumnjama, željama, a ponajviše odnosima sa svojim bližnjima. "Piramide dane" donose lirične i atmosferične prikaze ljudske psihe, bogatstva misli, kompleksnih žudnji i stremljenja koja nikad ne bivaju ostvarena. Sve priče smještene su u obiteljski habitus, a svi protagonisti koji se javljaju imaju svoje mjesto unutar zajednice, bilo da imaju ulogu oca, majke, djeteta, brata, sestre ili posvojenog djeteta. Kod ove spisateljice svaka mala stvar ima nevjerovatnu težinu. To je ponekad tek otvaranje očiju, da bi osoba vidjela kako svjetluca prigušeno srebrnasto svjetlo, da bi čula pjev ptica ili udahnula miris proljetnoga cvijeća. No mora se reći da autorica nije posve posvećena lirskim motivima, nego je i snažno fokusirana na narativ, koji uvijek donosi neko zanimljivo otkriće o nekom članu obitelji, a ponekad i posve nevjerovatan obrat. Najupečatljivija priča je upravo ona koja otvara zbirku, "Rešetke", a koja se bavi odnosom dvoje stranaca kojima je sudbina namijenila da postanu bliski. Niti sibirski dječak voli litavsku majku koja ga je posvojila, niti litavska majka voli dječaka, ali njih dvoje uče živjeti zajedno. "Rešetke" govore i koliko je ljubav prema biološkoj djeci iracionalno snažnija od ljubavi prema posvojenoj djeci, jer se zasniva na sebičnom mehanizmu: biološka djeca dio su nas, dok su posvojena djeca dio nekih drugih roditelja. Priča "Krune" napisana je iz dječje

perspektive, o djevojčici koja je zaglavi-
la u malenoj kući s nezadovoljnom majkom i
bakom. I baka i majka su očigledno napravi-
le krive izbore u životu, i sad se boje da i
kćer ne poćini istu grešku. Radi se o ženama
koje nisu naućile drugaćije izražavati bri-
gu, nego kroz grube rijeći, no iza grubosti
krije se ljubav, ali i žaljenje što su životi
ispali toľiko nedostatni. Autorićino pisanje
je zgusnuto, ispunjeno impresijama i pokuša-
jima da se prodre na teritorij onoga što se
ne moće izreći, nego samo osjetiti. Koristi
sav dostupan prostor koji kratka prića nudi,
kako bi opisala gdje se protagonist nalazi,
što vidi, što ćuje i što moće napipati, što
mu je netko rekao i kako je to rezoniralo u
njegovoj glavi. Ono što se moće vidjeti kao
djelomićna smetnja u ćitanju je zasićenost
tih impresija. Tako junak ne osjeća pucketa-
nje u ušima, nego snažno pucketanje u ušima,
nije skrenuo s ceste u stranu, nego je naglo
skrenuo s ceste u stranu, valovi se ne gi-
baju ravnicom, nego se tiho i mirno gibaju
ravnicom, ne raspršuju se u zraku, nego se
neprimjetno raspršuju u zraku. S te strane,
autorica gotovo po inerciji lijepi epitete
uz svaku imenicu, što je ćesto odraz duboko
promišljene ili ćak proraćunate proze. No ova
zbirka prića podsjetit će ćitatelje, barem
one koji vole kratke priće, zašto ih vole.

TR

ri novele povezane motivom
rijeke kao metafora
nepredvidivosti toka života
užica Ašćić

Martin Michael Driessen: Na rijekama
Prijevod s nizozemskoga: Romana Perećinec
Sandorf / 139 stranica / 135 kn / 2020.

U ovoj zbirci od tri novele, rijeka je
sveprisutna, odlučujuća sila u životi-
ma ljudi. I dok rijeka teće smireno,
nepromijenjeno, životi ljudi se mi-
jenjaju. Raćaju se, imaju svoje snove koje
ostvaruju, na kraju blijede i umiru, dok
rijeka traje, doćekujući neke druge ljude.
Ljudski život pored vode djeluje maleno,
krhko i gotovo beznaćajno, dok sebi ćovjek
tijekom vijeka daje pravo prisvajati vodu,
kao da mu ona doista i pripada, utvarajući
sebi da je gospodar nećega. Iako se "Na ri-
jekama", nizozemskog pisca Martina Michaela
Driessena (1954.) doima kao knjićica koju ći-
tatelj moće preletjeti tijekom jedne većeri,
ispostavlja se da ovo nije jednostavno štivo
te od ćitatelja zahtijeva vrijeme, interes
i koncentraciju. Narativno tkivo bogato je
lokalnim nizozemskim obićajima s poćetka 20.
stoljeća i obiluje dragocjenim autentićnim

**martin
michael
driessen**

na rijekama

sandorf • adventure

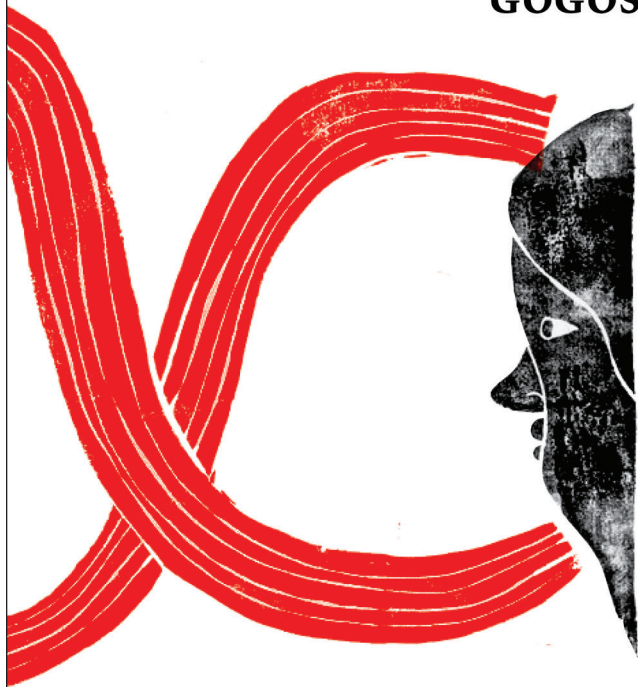
prevela romana perećinec

detaljima života ljudi ruralnih krajeva. Autor također ne polazi utabanim pripovjedačkim stazama te priču uvijek odvodi u nenadanom smjeru, često samo načinjući jednu misao i ideju, a nikad je dalje ne pojašnjavajući, kao da bi time popustio banalnom spisateljskom porivu da sve objasni čitatelju. Od tri novele kao najkompleksnija i najvještije ispriповijedana iskače druga, naziva "Put na mjesec". Ona se rasteže uzduž cijelog jednog ljudskog života, prateći dvojicu dječaka, sina vlasnika tvrtke koja se bavi splavarenjem trupaca i najamnog radnika, jednostavnog i skromnog dječaka. Jedan od dječaka zove se Julius te autor avanture dvojice dječaka, a kasnije i muškaraca, dovodi u vezu s Julesom Verneom i njegovim avanturističkim romanima. Dječaci najprije rade s trupcima i splavima na rijeci Wilde Rodach, kao mladići na Majni, da bi naposljetku kao odrasli muškarci dospjeli na Rajnu. No dolazak na najveću rijeku, i naposljetku starjenje, samo će ih nagnati da krenu natrag, putem svoga djetinjstva i slobode. Radnja se događa od prije početka 1. svjetskog rata, pa sve do početka Drugog. Dvije su temeljne ideje ovdje. Jedna je kako svijet grabi naprijed, neprestano se mijenjajući i donoseći nove ideje i običaje u opticaj, dok ljudi starog kova odumiru. Prije prvog svjetskog rata splavi su učestao prizor na rijekama, dok ove muškarce u odrasloj dobi ljudi gledaju kao dio nekog starog, iščezlog svijeta, kao kakvu atrakciju. No muškarci se ne uspijevaju prilagoditi novom svijetu. Ne počinju brodariti, nego se drže splavi, kao da je to jedino što im je dosuđeno, iako splavi na

rijekama samo smetaju brodovima. Druga ideja je ta da ma koliko čovjek bio blizak s nekim, neće ga uspjeti u cijelosti intimno upoznati, čak i ako provedu svaki dan svojega života zajedno. Tako se ni Konrad ni Julius, unatoč tome što su odrasli i ostarjeli zajedno, ne uspijevaju upoznati. Treća priča bavi se rječicom koja s kraja 19. na početak 20. stoljeća presijeca jednu dolinu koju dijele dvije bretonske obitelji koje su u gorkoj svađi zbog te zemlje. Ova priča poprima konture groteske. Pokazuje kako su ljudi spremni uložiti sav svoj mentalni napor kako bi se bavili nečim toliko beznačajnim poput komadića zemlje. Rijeka ovdje ima ulogu šaljivdžije. Svako malo mijenja smjer, pa sad jednoj obitelji otkine komad zemlje, sad drugoj, dok se u jednom trenutku dijeli čak i na dva dijela. Prva priča, najkraća i možda najmanje impresivna u ovoj trilogiji, smještena je u suvremeno doba. Operni pjevač, alkoholičar, odlazi kanuom na rijeku, kako bi finalno odlučio prestati piti. No cijeli pothvat će se pretvoriti u tragikomediju koju nije očekivao ni protagonist, a svakako ni čitatelj. Rijeka će, kao i u protekla dva slučaja, pokazati svoju indiferentnost i trajnu želju da samo teče.

THANOS GOGOS

s grčkoga prevela
MINA RADULOVIĆ

GLASGOW

PLANET | Sandorf

A M

utentična epistolarna poema,
portret Europe kakva je mogla
postati

irko Božić

Thanos Gogos: Glasgow
Prijevod s grčkoga: Mina Radulović
Sandorf / 52 stranice / 75 kn / 2020.

Istinski kvalitetne poezija i proza upućene su jedna na drugu, uče jedna od druge: poezija o arhitekturi velikih cjelina, a proza o vladanju drukčijim semantičkim, emotivnim prostorom. “Maksimum jata” Tee Tulić izvrstan je primjer ove prakse, a postoje i drugi oblici teksta kakvi se mogu harmonično uklopiti u te žanrovske međuprostore, npr. intimistički dijalozi, ili barem poruke upućene nekom apstraktnom primatelju, koje ne odustaju od svog ispovjednog tona ali pritom mu daju iznenadnu lirsku notu metafizičkog. Uostalom, književnost je već poprilično nadišla kategorizacije koje autore smještaju u “ladice” iako se tome i dalje teško oduprijeti, ako ni zbog čega drugog, onda lakše orijentacije. No, ako se usudimo barem na kratko prepustiti nečemu na što nismo nužno navikli, otkrit ćemo nove i bogate svjetove koji se kriju među koricama

ovakvih knjiga. To nas, kroz gustu metaforičku teksturu na kraju opet vraća poeziji kao raskrsnici prema kojoj se kreću sve ostale forme, čak i filozofija, u trenutku kada ponestane odgovora na koje može dati pitanje. I toga je s vremenom sve više, jer sloboda poezije u prozi sjajan je lakmus papir dometa imaginarija pojedinog autora.

“Glasgow”, zbirka pjesama grčkog pjesnika Thanosa Gogosa (Larisa, 1985.) je također na tom tragu, s obzirom na neobičnost ove nevelike zbirka koja zaokuplja pažnju čitatelja svojom epistolarnom formom koja se u više navrata pojavljuje, dajući knjizi karakter pisma izlomljenog na svoje sastavne dijelove, što u kompaktno proznom, što stihovnom obliku. Riječ je o svojevrsnoj “konverzaciji” glasova, obojenom specifičnom emocijom koja i inače obilježava ljubavi na daljinu, potraga za onim konačnim, sretnim odredištem na kojem sve daljine nestaju i stiže sretan kraj. Svijet o kojem govori Gogos doista je globalno selo u pravom smislu te riječi: njegovi junaci pričaju i pišu iz različitih gradova i zemalja, povezani suvremenom komunikacijskom tehnologijom. Pa ipak, ima prizvuk pred-digitalne ere u sentimentu koji prenosi. Tekst se zadržava na prenošenju atmosfere što ga spašava od faktografske forme karakterističnije za izdanja Lonely Planeta, prije je to putovanje duhom. Kao da kaže, svaki grad ima onoliko lica koliko je očiju koji ih gledaju:

Unatoč sivilu škotskog krajolika, neobično su prisutni spokoj i magloviti mir. Bilo bi opravdano da me pitaš što je magloviti mir,

pa bi bio red da da ti odgovorim. Atmosfera je jednako zatvorena kao i ljudi, od samog početka imala sam dojam da je sve krhko. Spomenuta mirnoća skoro pa skriva zategnutu atmosferu koja se nalazi daleko ispod površine i koja je spremna bilo kad eksplodirati i odnijeti sa sobom bilo što.

Ovo je prva Gogosova knjiga objavljena u Hrvatskoj. Prevoditeljica Mina Radulović uspjela je prenijeti i komornost i kompleksnost koja prati zbirku, s obzirom na fusnote i prateću kulturološku pozadinu teksta. Gogosova Europa je priča, željeznica sa mnogim stanicama gdje svaka nosi nova lica i narative. Priča u kojoj se isprepliču granice poetika umjesto političkih, a zamutile su se čak i literarno-žanrovske. Nije se tome čuditi, živimo u vremenu fluidnosti identiteta i propitivanja kategorija koje su do jučer bile fiksirane,

dogmatske. Stoga je današnji pristup otvorenih granica, kako političkih tako i umjetničkih, istovremeno veliko olakšanje i svojevrsni gubitak tla pod nogama, jer ostalo je malo tradicionalnih modela i pristupa koji nisu dovedeni u pitanje ili kritički dekonstruirani. Time je uzbudljivije upustiti se u pustolovinu kakvu proživljavaju pripovjedači u "Glasgowu", lirski portret Europe kakva je možda trebala postati, ali se to još uvijek nije dogodilo i sve je manje vjerovatno da hoće. Autora, naravno, to ne sprječava da krene u potragu za njom, u nadi da će je pronaći.

U ovoj zbirci mnogo je pitanja, ona ne pretendira na konačnost odgovora već otvara mogući put ka njemu, iako je to u konačnici odgovornost samog čitatelja: autor tek nudi bravu za ključ koji tek treba pronaći i koji je kod Gogosa raspršen preko niza glasova, koji su kao u teatru apsurdna imenovani generički, brojevima. Kao da bi to mogao biti bilo tko od nas, naći se na ovakvom putovanju i u razgovoru koji je tek djelomično dijalog, no njegova smislenost time ni malo ne gubi na svrsi. Svrha doduše i nije prava riječ, jer ova knjiga nije uputstvo za uporabu usisavača, nego svjedočanstvo jednog unutarnjeg putovanja koje je koliko između više lica, toliko i više adresa.

K ako i sam autor kaže, to je niz monologa, ponekad više lica iste osobe. Jedino što čini jest da im daje mizanscen u kojem će biti najbolje osvijetljeni. Nije to toliko drukčije ni od svijeta u kojem živimo, jer su naši intimni narativi također monolozi sa povremenim elementima dijaloga. Njegovi pripovjedači

imaju potrebu za pripadanjem, no oni su poput izgubljene generacije, koja upravo zato nije sposobna vezati se za neki prostor gdje bi pronašla svoj proverbijalni happy end. Gogosovi likovi mogli bi lako biti studenti na razmjeni u Španjolskoj ili Francuskoj, backpackeri u nekom jadranskom hostelu ili volonteri u zemljama trećeg svijeta. Jednako kao što postoji nešto što se u beskonačnom labirintu EU birokracije naziva "projektnim jezikom", tako je i "Glasgow" neka vrsta projektne poezije, ako takvo što uopće postoji. Odiseja je to bez utočišta, iskustva koja su gotovo pa sama sebi svrhom, čija je emocija istovremeno i stilski i formalni okvir u svijetu koji je izgubio svaki okvir. U tom i takvom labirintu, poezija je projekt kao i drugi, koja ima svoj budžet, evaluaciju i plan. Srećom, Gogosovi junaci nisu u "balkanskim vlakovima" samo kako bi negdje daleko partijali, nego i kako bi iskusili nešto što se vjerovatno jedino u vlaku može iskusiti. Nijedno prijevozno sredstvo nema takvu mitološku auru, od Agathe Christie i njenog Orient Expressa pa sve do Nesbitove "Djece željeznice".

Balkanski vlakovi, Gospođice, jedini su koji nas

Podsjećaju na one s kojima smo odrasli.

U starim, prljavim, jadnim kupeima,

Dijelili smo prekrasne male priče.

Naravno, zaostaju po pitanju brzine

Ali sam siguran da ovo ne mijenja ni Vas, ni mene.

Ljudi koje pritom otkrivamo posve su novi, individualni narativi, poput predmeta kod Georgesa Pereca. Svaki sa sobom donosi nešto što je pripovjedač jedino u takvom kupeu mogao otkriti, zahvaljujući neimenovanoj Gospođici kojoj se obraća kao cilju ili sredstvu svojih filozofskih opservacija koje se neprestano spotiču o slikovite prizore u kojima je supstancija teksta. Možda je riječ o tom "jastvu" na koje se referira, kojem se ne može oduprijeti jer upravlja njegovim osjetilima, stvarajući opnu između onoga što želi reći, i onoga što na kraju iščitavamo. Tako da smo na kraju ipak prepušteni Glasovima da nas spase od semantičkog Minotaura iz labirinta u "Glasgowu", gdje vlakovi, avioni i autobusi igraju ulogu Arijadnine niti koja čitatelja spašava "rešetiranjem", o kojem govori i autorov Četvrti glas. Kratke lirsko-putopisne "skice" podijeljene na dva dijela, gdje u nekoliko poteza vidimo "kondenzirane" veće narative kao što je "Berlin" Aleša Štegera.

Možda je Gospođica neka uzvišena Majka Europa, kulturološka krava čijim se mlijekom hrane prosvjetljena mladež koja svoj džeparac troši na Eurostar (vlak koji Veliku Britaniju sa Francuskom povezuje putem La Manchea) ili Erasmusovim programima, koja se do te mjere oslobodila diskriminacije da je sama izgubila čak i vlastiti identitet. To je svijet u kojem žive Gogosovi likovi, gdje je put cilj i upravo zato putu nema kraja i jedino što se mijenja je šifra za WiFi. On si povremeno dopušta britke zaključke koje uistinu razumiju čitatelji koji su doživjeli takvo iskustvo:

(ako itko vjeruje da je Baltičko more crno, /crna je glupost od koje taj boluje). To njegovom svjedočanstvu (jer svaka je poezija prije svega svjedočanstvo) daje dodatnu snagu, a toga u autentičnom lirskom glasu nikad ne može biti previše.

Gogosova zbirka stigla je u pravom trenutku, kada zbog Brexita i vezanih pojava sve manje vjerujemo u ideju povezanosti i povjerenja, a svijet je podijeljen kao nikada prije. On nam otvara prozor u neku bolju stvarnost čiji problemi, ako ništa drugo, nisu toliko opasni, i gdje smo i dalje u stanju putovati sa neznancima bez da strahujemo od neugodnog iznenađenja. To nam sam neskriveno kaže, pun nade i optimizma:

*Ovdje ima mjesta za sve osmijehe
Kad bih bar imao ženu i psa i djecu
Da zauvijek mogu ostati u pristojnom,
sretnom gradu*

Začuđujuće, na kraju se vraća na sami početak svoje priče, sa spoznajom da je sve ono što je tražio u svojim lutanja cijelo vrijeme bilo pred očima, no trebalo je proći kroz to iskustvo kako bi to shvatio. Tako da ima nade, jer je u nama, poput sunčanih naočala koje su nam cijelo vrijeme na nosu dok ih uporno tražimo.

RA užica
šćić spisateljica je i novinarka. 2016. godine objavila je zbirku kratkih priča “Dobri dani nasilja”, a za svoje drame “U meni raste” i “Košnice” osvojila je nagradu “Marin Držić”. Od ljeta 2018. godine za tjednik Express piše književne osvrte. Ove godine joj u nakladi Durieux izlazi knjiga drama.

VB iktorija
ožina (1990.) autorica je romana “Turbofolk” (Sandorf, 2018).

andorf
ovosti
broj
SN42 021.

M^{irko}**B** ožić (1982.) Piše poeziju, prozu, književnu kritiku i kolumnistiku. Preveden na devet jezika. Autor je nagrađivanih zbirki poezije “Jedrim kroz buru” (2001.), “Bijele noći” (2004.) i “Mrlje na njenim rukama” (2012.) Kolumnist je slovenskog portala Literatura i kritičar portala Moderna vremena. Pokretač je regionalnog književnog festivala Poligon.

urednik: Matko Abramić
dizajn i prijelom: Nikša Eršek
izdavači: SANDORF / Severinska 30, Zagreb
01/7899660 / sandorf.hr / knjigolov.hr
contact@sandorf.hr / CIP / Prilaz baruna
Filipovića 15, Zagreb / cip.hr
za izdavača: Ivan Sršen
tisak: Znanje, Zagreb

